

**Džejms Ruf, šef misije MMF-a za Srbiju
Intervju za NIN Jun 9,2016**

„Nema povećanja plata. Ni ove, a možda ni naredne godine.“

Ekonomski rast Srbije jača i veliki uspesi su postignuti u fiskalnoj konsolidaciji i smanjenju rizika u finansijskom sektoru. Sada je najveći izazov, kao i ključni predmet interesovanja misije MMF-a, strukturna reforma, kažu u intervjuu za NIN, Džejms Ruf, šef misije MMF-a za Srbiju. „Približava se polovina programa Srbije sa MMF-om. Imamo novu vladu sa obnovljenim mandatom koja treba da realizuje potrebne reforme i ova revizija predstavlja dobru priliku da se zastane i razmotri kako Srbija napreduje ka opštim ciljevima programa“, ističe Ruf, prvi čovek misije MMF-a koja u četvrtak, kada ovaj broj NIN-a izlazi na kioske, otpočinje tehničke pregovore u okviru najnovije revizije stend-baj aranžmana sa Srbijom, a uoči početka formalnih pregovora sa predstavnicima Vlade i Narodne banke Srbije koju počinju, u ponedeljak 13. juna.

Koje će biti glavne teme razgovora između misije MMF-a i srpskih vlasti prilikom ove revizije aranžmana?

Stvar je jasna, Srbija tek treba da prebaci ekonomski fokus sa javnog sektora – kao garanta zaposlenosti ili životnog standarda ili, što je još gore, „guske koja nosi zlatna jaja“ – na privatni sektor kao zamajac rasta, zaposlenosti i dohotka. U ovom trenutku, među više od sedam miliona stanovnika, samo 1,2 miliona su zaposleni u privatnom sektoru koji državi donosi poreze, dok javni sektor izdržava 750.000 radnika i 1,7 miliona penzionera. Ovi brojevi ilustruju zašto se program Republike Srbije, koji podržava MMF, fokusira na stvaranje uslova za otvaranje novih radnih mesta u privatnom sektoru, umesto na očuvanje zaposlenosti u javnom.

Budžetski deficit je niži nego što je projektovano u okviru programa. Da li je to dovoljno da se Srbiji progleda kroz prste zbog kašnjenja u strukturnim reformama, kao što su otpuštanja u javnom sektoru, reforma državnih preduzeća i slično?

Budžetski deficit je u 2015. godini bio znatno bolji nego što je projektovano i nadam se da će i u 2016. biti u određenoj meri niži od predviđenog nivoa. U isto vreme, prikazivanje „dugova iz prošlosti“ i drugi faktori doveli su do toga da je postignut manji uspeh u realizaciji krajnjeg cilja, a to je smanjenje visokog javnog duga Srbije, za koji očekujemo da će na kraju ove godine dostići blizu 80 procenata BDP-a.

Međutim, nikakvo poboljšanje fiskalne situacije ne bi moglo da opravda kašnjenje strukturnih reformi. Nerešavanje višegodišnjih strukturnih slabosti u srpskoj ekonomiji bi značilo sporiji rast, višu nezaposlenost i usporavanje približavanja zapadnoevropskim životnim standardima. To bi na kraju ugrozilo dosadašnje fiskalno poboljšanje i verovatno usporilo proces pristupanja EU.

Da li će se MMF složiti sa povećanjem penzija i plata u javnom sektoru Srbije tokom ove godine? Da li Srbija može da nastavi da podiže penzije i plate do kraja 2017?

Svaki razgovor o platama u javnom sektoru i penzijama mora da krene od prethodno pomenute veoma teške demografske situacije. Javni sektor zapošljava više ljudi nego privatni, a za isti posao i isplaćuje veće zarade. A na svakog radnika koji uplaćuje doprinose u penzijski sistem dolazi penzioner koji prima penziju. Zato se prvobitni program oslanjao ne samo na značajna smanjenja broja zaposlenih u javnom sektoru, već i na potpuno zamrzavanje plata i penzija tokom tri godine. Fiskalni rezultati koji su u 2015. bili znatno bolji od očekivanih stvorili su prostor za određena povećanja plata i penzija. Realna vrednost povećanja je bila mnogo bolja nego obično, pošto je inflacija bila znatno niža nego što se očekivalo. Kada se radi o narednom periodu, postavlja se pitanje da li su dalja povećanja opravdana i da li Srbija može da ih priušti. Ovde bih napomenuo da očekivanja treba da se prilagode okruženju u kome vlada niska inflacija. Takođe je došlo do značajnog kašnjenja reformi u oblasti racionalizacije u javnom sektoru, što znači da smanjenja troškova zarada u javnom sektoru i penzija napreduju sporije nego što je planirano. To ukazuje na zaključak ne samo da povećanja plata i penzija u 2016. ne dolaze u obzir već i da, ukoliko vlada ne identifikuje značajne nove fiskalne uštede, u ovom trenutku ne vidimo prostora za njih ni u 2017.

Šta je sa otpuštanjima u javnom sektoru? Fiskalni savet Srbije smatra da je 75.000 ljudi koje bi trebalo otpustiti u javnom sektoru previše. Šta vi mislite?

Vlada još uvek nije u poziciji da sa izvesnošću kaže koji bi trebalo da bude konačan broj otpuštenih. Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave, Svetska banka i drugi obavljaju važne pripremne aktivnosti, ali će nova vlada, uključujući ključna ministarstva u smislu potrošnje kao što su zdravstvo i obrazovanje, morati da to pretoči u jasne planove za oblasti u kojima može da se smanji broj zaposlenih, kao i oblasti u kojima je potrebno više zaposlenih. Od smanjenja ukupnih brojeva još je važniji proces preraspodele resursa da bi se obezbedilo delotvornije pružanje javnih usluga u budućnosti. Zato govorimo o "racionalizaciji" umesto samo o otpuštanjima. Ne želimo da vidimo ravnomerna smanjenja broja zaposlenih u svim oblastima, želimo inteligentan pristup. Ali će to često podrazumevati preispitivanje nekih "zaštićenih interesa" kao što su nastavni plan i program ili postojeće mreže obrazovnih i zdravstvenih ustanova. I na kraju, ukoliko uštede od racionalizacije budu manje, biće neophodne veće uštede u drugim oblastima.

Srpske vlasti tvrde da cena električne energije neće porasti. Da li ćete insistirati na povećanju?

Kao i kod bilo kog aspekta programa, u pitanju je program Republike Srbije, koji MMF podržava, i to je nešto o čemu ćemo morati da postignemo dogovor tokom misije. Kao što znate, do sada je program predviđao postepena povećanja cena električne energije tokom nekoliko godina, kao jedan od elemenata restrukturiranja EPS-a koji će stvoriti prostor za dugo očekivane investicije u unapređenje i sanaciju infrastrukture.

Da li ste zadovoljni dinamikom reformi u državnim preduzećima, kao što su EPS, Srbijagas i Železnice Srbije?

Ovo je pitanje tipa “da li je čaša poluprazna ili polupuna?”. Da li bih voleo da je napredak bio brži? Svakako. Ali nisam ni mogao da predvidim da će se postići onoliko koliko se postiglo, uzimajući u obzir rezultate prethodnih programa i složenost i poteškoće restrukturiranja tih preduzeća. U svakom slučaju, ovo je presudni period za novu vladu da udahne novi život tim reformama. Verovatno najvažnija neposredna tema za ovu reviziju je dogovor oko uslova za otpremnine za velike viškove zaposlenih u EPS-u i Železnicama. Dalekosežno restrukturiranje je neophodno da bi se ova preduzeća postavila na solidne osnove, tako da bi mogla da pružaju kvalitetnije usluge i izbegnu potrebu da poreski obveznici finansiraju njihovo spasavanje.

Koja je crvena linija preko koje MMF neće preći u pogledu obećanja koja je Srbija dala?

To nije najbolji način da se posmatra naš odnos. MMF koristi svoje stručno znanje i iskustvo da bi pružio podršku srpskom programu ekonomskih reformi. Program je živ dokument, koji može da se menja u skladu sa promenama ekonomskih uslova i političkih prioriteta. Za MMF je najvažnije da program nastavi da ispunjava ciljeve koje možemo da podržimo, uključujući rast, zaposlenost i fiskalnu održivost. Unutrašnja doslednost je važna. Na primer, ukoliko bi vlada odlučila da više ne želi da sprovodi određenu meru štednje, morala bi da identifikuje drugu meru kao zamenu.

Da li se MMF slaže sa projekcijama srpskog premijera Vučića i Narodne banke Srbije o realnom rastu BDP-a Srbije od 2,5 procenata u ovoj godini?

Svedoci smo veoma dobrodošlog ubrzanja rasta u prvom kvartalu, uključujući jak izvoz i investicije, što je odraz porasta poverenja zahvaljujući ekonomskom programu. Stoga, tokom misije ćemo revidirati navise našu projekciju za 2016. u celini, mada još uvek ne znam da li će dostići celih 2,5 procenata.

Koji su najveći izazovi fiskalne konsolidacije Srbije u narednih godinu dana?

U narednih godinu dana fiskalna konsolidacija treba da realizuje ključni fazni cilj u vidu odlučne promene trenda javnog duga izraženog u procentima BDP-a naniže. Od presudne je važnosti da se to realizuje, što će podrazumevati ne samo čvrstu kontrolu troškova plata i penzija, već i izbegavanje povećavanja duga na osnovu gubitaka u javnim preduzećima ili drugih potencijalnih obaveza.

Devizne rezerve Narodne banke Srbije su se smanjile za milijardu evra od početka godine. Da li će MMF insistirati na smanjenju broja intervencija Narodne banke Srbije na deviznom tržištu radi očuvanja stabilnosti dinara?

Uslovi predviđeni programom uključuju donji limit za rezerve, ali su one i dalje na solidnom nivou i ne očekujem da će se ovaj uslov prekršiti uprkos intervencijama. Tako da je ovo više razgovor između MMF-a i NBS. Opšte uzev, naša sugestija je da se prihvati nešto više dnevnih fluktuacija kursa. S obzirom na to da su i fiskalni deficit i inflacija pod kontrolom, smatramo da

će se stanovništvo sve više uveravati da su male promene kursa normalne i da ne znače da je dinar na putu da zabeleži dramatičan pad. Ovo će takođe pomoći da se razvije privatno devizno tržište i da se, na kraju krajeva, ojača poverenje u dinar. Ipak, te promene bi trebalo da budu postepene i u potpunosti razumemo želju NBS da ne forsira prebrzo prelazak na potpuno plivajući kurs dinara, s obzirom na vrlo živa sećanja na monetarnu nestabilnost u prošlosti.

Srpske vlasti često koriste MMF kao izgovor za politički nepopularne mere. Kako komentarišete nedavnu izjavu srpskog premijera Vučića da ga MMF i Svetska banka “dave kao zmija žabu” da rešava problem u RTB Borui rudniku Resavica?

To je možda živopisno rečeno, ali generalno smatram da je Vladi veoma jasno zašto je potrebno restrukturiranje državnih preduzeća i smatram da javnost dobro razume da se više ne može dozvoliti da gubici ovih preduzeća ugrožavaju državne finansije ili da ne ostavljaju prostor za prioritetnu potrošnju kao što je potrošnja na infrastrukturu. Sa svoje strane, MMF razume socijalni značaj nekih od ovih preduzeća, posebno onih koja se nalaze u manje razvijenim oblastima. Ipak, na kraju je jedini delotvoran način da se obezbedi budućnost za ova preduzeća njihovo restrukturiranje radi rešavanja pitanja izvora gubitaka, uključujući višak zaposlenih. Time što bi se ponovo obezbedila njihova održivost, ona bi doprinosila lokalnom razvoju umesto da opstaju zahvaljujući subvencijama. Ovde je ključni element transparentnost. Gubici mogu da se sakriju u složenim korporativnim strukturama ili kroz neplaćanje dobavljačima ili u cenama koje se naplaćuju kupcima koji nemaju alternativnog dobavljača, ali pre ili kasnije će izaći na videlo i negativno se odraziti na državne račune. Prikazivanje ovih skrivenih troškova predstavlja ključni korak u strategiji restrukturiranja. Kompletni troškovi zadržavanja viška radnika u nekim od ovih preduzeća mogu da budu veoma visoki, što ide do toga da se radnicima isplaćuje plata da obavljaju opasne poslove koji imaju veoma malu, ili čak nemaju nikakvu ekonomsku vrednost. To nije održiva strategija regionalnog ekonomskog razvoja.

Da li ste zadovoljni načinom na koji Srbija rešava probleme u preduzećima u restrukturiranju?

Još jednom, čašu volim da vidim kao polupunu. U okviru programa pratimo 17 državnih preduzeća kojima je odobren produžetak zaštite od stečaja do maja ove godine. To su, po svojoj prirodi, najteži slučajevi. Misija će analizirati napredak, ali smo do sada videli neke velike uspehe u restrukturiranju preduzeća, kao što je prodaja Železare, dok izgleda da u nekim drugim slučajevima planovi ne ispunjavaju ciljeve programa koji podrazumevaju uspostavljanje održivih subjekata kojima neće biti potrebna dodatna državna podrška.

Kada građani Srbije mogu da očekuju povećanje životnog standarda?

To u programima uvek predstavlja izazov na kratak rok. Na početku realni dohoci obično padaju dok se preveliki budžetski deficit stavlja pod kontrolu. Ali nakon inicijalnog perioda, pokazuju se koristi od programa u pogledu dohotka i zaposlenosti kada se nastavi ekonomski rast i kada, uz podršku reformi, dostignu više nivoa nego u prošlosti. Mnogi primeri u regionu pokazuju kako reforme dovode do dramatičnog povećanja životnog standarda, samo uporedite Poljsku sa Ukrajinom, a obe se krenule sa sličnim niskim nivoima dohotka 1989. godine. Poljska je sprovela odlučne reforme i sada ima dohodak koji je na nivou od dve trećine zapadnoevropskog

dohotka. Tokom tog perioda, Ukrajina nije bila u stanju da delotvorno sprovede reforme i sada ima dohodak koji je na nivou tek četvrtine dohotka Poljske. Uveren sam da Srbija, sa svojim jakim ljudskim kapitalom i istorijskom ulogom trgovinskog i privrednog centra, može da bude uspešna na svom putu. Kao što sam prethodno pomenuo, investicije i rast se već ubrzavaju, tako da se nadam da će stanovništvo uskoro i samo početi da oseća boljitak.

Neki ekonomisti i političari smatraju da Srbiji nije potreban MMF, jer on brine isključivo o interesu kreditora, a ne interesu Srbije. Koji je vaš odgovor na to?

To je zaista neosnovana optužba. Moj tim i ja smo u potpunosti posvećeni pružanju podrške u vidu znanja i saveta Srbiji u reformskom procesu. Drago mi je što to ne čujem u svojim mnogobrojnim kontaktima sa zvaničnicima i predstavnicima privatnog sektora. Nadam se da je to odraz razumevanja našeg rada i želje da vidimo kako reformski program Srbije uspešno proizvodi rast, stabilnost i nova radna mesta.